

Κώστας Ταχτσής (1927-1988)

Ἡ γιαγιά μου ἢ Ἀθήνα

Ἡ ταυτότητά μου λέει ὅτι γεννήθηκα στή Θεσσαλονίκη, ἀλλά μή δίνετε ποτέ, μεγάλη πίστη στίς ταυτότητες. Εἶμαι Ἀθηναῖος. Ἀπ' τούς πέντε χιλιάδες κατοίκους πού ἀριθμοῦσε ἡ Ἀθήνα τό 1827, ἕνας ἦταν ὁ πατέρας τοῦ ἐκ μητρός προπάππου μου, μ' ἀλλά λόγια ὁ παππούς τῆς γιαγιάς μου. Ὁ ἄνθρωπος αὐτός εἶχε λαχανόκηπους — τούς εἶχαν ἀκόμα τόν καιρό πού ἤμουν μικρός κάτι ξαδέρφια της — στόν Ἅγιο Γιάννη τό Ρέντη, ἕξι μόλις χιλιόμετρα ἀπ' τήν Ἀκρόπολη.

«Μιά μέρα», μοῦ ἔπε κάποτε ἡ γιαγιά μου μιλώντας μου γι' αὐτούς τούς λαχανόκηπους, «ἦρθε στό σπίτι ὁ παππούς μου, θεός χωρέσ' τον, καί μᾶς ἔφερ' ἕνα λάχανο. Ἦταν ἕνα πελώριο λάχανο. Τ' ἀκούμπησε στό τραπέζι τῆς κουζίνας, μοῦ τράβηξε πειραχτικά τίς κοτσίδες, κι ἔφυγε. Ἐκείνη τήν ἡμέρα μ' ἔβαλ' ἡ μάνα μου νά καθαρίσω κ—ἀτι πατάτες. Κι ἐκεῖ πού καθάριζα τίς πατάτες, βλέπω τό κεφάλι ἑνός φιδιοῦ νά βγαίνει ἀπ' τό λάχανο. Πάγωσα. Ὑστερα ἔμπηξα τίς φωνές. Μάνα! Μάνα! Ἐνα φίδι!... Δέ δαγκώνουνε ὅλα τά φίδια, μερικά μάλιστα εἶναι καλά, φέρνουν τύχη, τόν παλιό καιρό ὅλα τά σπίτια εἶχανε τό φίδι τους, καί δέν ἔκανε νά τό σκοτώσεις, ὁ ἄντρας μιᾶς φίλης μου σκότωσε, θυμᾶμαι, τό φίδι πού ἔχανε στό σπίτι τους, κι ἀπό τότε δέν εἶδανε χαῖρι καί προκοπή, μά ἐγώ ἤμουνα μικρή ἀκόμα τότε, καί δέν τά ἔξερα ὅλ' αὐτά...»

Ὁ προπάππος μου ἀπαρνήθηκε τά λάχανα τοῦ πατέρα του, κι ἄνοιξε καφενεῖο στή διασταύρωση τῶν ὁδῶν Πειραιῶς καί Κολοκυνθοῦς, ἀπέναντι ἀπ' τό Βρεφοκομεῖο. Ἡ γυναίκα του ἦταν ἀπ' τήν Ἄντρο, ἀλλ' ὅλα τους τά παιδιά — τό πρωτότοκο ἦταν ἡ γιαγιά μου — γεννήθηκαν στήν Ἀθήνα, πού στό μεταξύ εἶχε μεγαλώσει, εἶχε πολλά μεγαλοπρεπή νεοκλασικά κτίρια, κι ὀγδόντα χιλιάδες κατοίκους. Τά παιδιά αὐτά, ὅταν ἤθελαν νά παίξουν λίγο μακρύτερ' ἀπ' τό σπίτι τους, πούῆταν κι αὐτό σέ μιά πάροδο τῆς ὁδοῦ Κολοκυνθοῦς, πήγαιναν στό ἀρχαῖο νεκροταφεῖο τοῦ Κεραμεικοῦ. «Ἐγώ ἤμουνα ἡ πιό μεγάλη, καί ντάντεψα ὅλα μου τ' ἀδέρφια. Κάθε φορά, λοιπόν, πού ἐξαφανιζόντουσαν τ' ἀγόρια, μ' ἔστελν' ἡ μάνα μου ἡ συχωρεμένη νά δῶ μήπως παίζουν στόν Κεραμεικό. Νά σοῦ πῶ τήν ἀλήθεια, ἀκόμα τότε δέν ἔξερα πῶς ἦτανε παλιό νεκροταφεῖο, μά καί νά ἔξερα, δέ θά φοβόμουνα. Τί μποροῦν νά σοῦ κάνουν οἱ πεθαμένοι; Ὁ θεός νά σέ φυλάει ἀπ' τούς ζωντανούς...»

Δέ μπορῶ νά τή φανταστῶ μικρή, ἔντεκα-δώδεκα χρονῶ, νά ψάχνει τ' ἀδέρφια της, πού ἄλλωστε δέ γνώρισα ποτέ. Τή φαντάζομαι ὅμως ἔτσι ὅπως τήν ξέρω ἀπ' τήν πιό παλιά φωτογραφία της, κοπέλα πιά, νά μαζεύει ἀγριολούλουδα τήν ἄνοιξη κοντά στήν ἐπιτύμια στήλη τῆς Ἥγησοῦς, μέ τήν ὁποία εἶχε μιά ἐκπληκτική φυσιογνωμική ὁμοιότητα. Ὅταν παντρεύτηκε, σκέφτηκε, ὅπως μοῦ ἔλεγε, πῶς, ἀλλάζοντας γειτονιά, θά χειραφετοῦνταν ἀπ' τήν τυραννική κηδεμονία τῆς μάνας της. Ἐπίασε λοιπόν ἕνα

σπίτι πεντακόσια μέτρα πιό πάνω, στό Θησεῖο. «Τό βλέπεις αυτό τό σπίτι; Ἐδῶ ἔμεινα ὅταν παντρεύτηκα τόν παππού σου. Πολλές φορές ἔχω σκεφτεῖ, περνώντας, νά χτυπήσω καί νά μπῶ μέσα νά τό ξαναδῶ, μά τί ὠφελεῖ πιά; Τέλος πάντων, ἐδῶ γεννήθηκε ἡ χαριτόδωτη ἡ μάνα σου. Ὅταν φύγαμε, θά ταν κάν ἑφτά, κάν ὀχτώ χρονῶ...» «Ὅταν φύγαμε» σήμαινε ὅταν πήγαμε στή Θεσσαλονίκη — ὅπου, καμιά δεκαριά χρόνια ἀργότερα, γεννήθηκα ἐγώ. Ἄλλ' ὁ ἐκπατρισμός αὐτός δέν κράτησε πολύ. Στίς ἀρχές τῆς δεκαετίας τοῦ 30, ἡ οἰκογένεια, ὅση εἶχε μείνει, ξαναγύρισε στήν Ἀθήνα — ὁ πληθυσμός τῆς τώρα πλησίαζε τό ἕνα ἑκατομμύριο — ἔχοντας ἀποδάει στό μεταξύ, μέ θάνατους καί διαζύγια, τά «ξένα.σώματα» πού ἦταν γι' αὐτήν ὁ Σιατιστινός παππούς μου κι ὁ Σαλονικιός πατέρας μου.

Τό πρῶτο σπίτι πού πιάσαμε ἦταν, φυσικά, στά παλιά λημέρια τῆς γιαγιάς μου, στήν ὁδὸ Κολοκυνθοῦς καί Λεωνίδου — ἐκεῖ κοντά ζοῦσαν τά περισσότερα ξαδέφια ἢ ἀνίψια τῆς. Ἔτσι, πρὶν μετακομίσουμε σ' ἄλλη, καλύτερη γειτονιά, γιατί στό μεταξύ αὐτή εἶχε γεμίσει κόκκινα φανάρια, πρόλαδα κι ἔζησα κάτι ἀπ' τὴν ἀτμόσφαιρα τῆς οἰκογενειακῆς μυθολογίας. Δέν ἔπαιξα, εἶν' ἀλήθεια, ποτέ στόν Κεραμεικό, στό μεταξύ τόν εἶχαν ἄλλωστε περιτοιχίσει. Ἄλλ' ἐκεῖ γύρω ἀλήτεψα γιὰ πρώτη φορά — καδαλοῦσα τό τράμ τοῦ Βοτανικοῦ πού περνοῦσε μπροστά ἀπ' τό σχολεῖο μας, στήν ὁδὸ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, καί κατέδαινα στό Ὀρφανοτροφεῖο τοῦ Χατζηκώστα, δύο βήματα ἀπ' τόν Κεραμεικό. Ἐπισκέφτηκα ἐπίσης πολλές φορές μέ τὴ γιαγιά τούς λαχανόκηπους ἀπ' ὅπου εἶχε ξεφυτρώσει ἡ οἰκογένεια, κι ἐκεῖ πρωτοδοκίμασα τ' ἀτζούρια, αὐτά τά στυφά ξυλάγγουρα πού ἔχουν ἐκλείψει πιά. Τίς Κυριακές, πήγαινα στήν ἴδια ἐκκλησία πού πήγαινε κι ἡ γιαγιά μου μικρὴ- τὴν ἐκκλησία τοῦ Βρεφοκομείου. Κάμποσες φορές ἔπαιξα στόν περιδολο τοῦ Θησεῖου, ὅπου εἶχε παίξει μικρὴ κι ἡ μάνα μου. Στό σπίτι τῆς ὁδοῦ Λεωνίδου ἔφαγα τό πιό ἀξιοσημειώμενο ξύλο τῆς ζωῆς μου, ὅταν ἔμαθαν ἀπ' τό δάσκαλο ὅτι καβαλοῦσα τό τράμ. Ἐκανα μέ τὴ γιαγιά περίπατους στοὺς πρόποδες τῆς Ἀκρόπολης, χωρίς — γνήσιοι Ἀθηναῖοι — ν' ἀνέβουμε ποτέ ἀπάνω. Τόν πρῶτο μου καρνάβαλο, τό '35, τόν εἶδα στή συνοικία τοῦ Ψυρρῆ, τόν πρῶτο μου χαρταετό τόν πέταξα στό Λόφο τοῦ Φιλοπάππου — μά ὁ σπάγγος του μπερδεύτηκε μέ τό σπάγγο τοῦ χαρταετοῦ ἑνός ἄλλου ἀγοριοῦ, ἐκείνου ὁ χαρταετός ξεμπλέχτηκε κι ἐξακολούθησε νά πετάει περήφανα, ὁ δικός μου ἔπεσε κι ἔγινε κουρέλι...

Ὑστερα μετακομίσουμε, ὅπως εἶπα, σέ καλύτερη γειτονιά, στήν περιοχή τοῦ Λυκαύδηττοῦ, ἀπ' τὴ μικροαστικὴ πλευρὰ τῆς ὁδοῦ Ἴπποκράτους. Ἔτσι, ὅταν τό ἴσκαγα ἀπ' τό σχολεῖο — καί τό ἴσκαγα ἀρκετά συχνά, πρό πάντων ὅταν δέν εἶχα λύσει ἀποβραδὶς τά προβλήματα τῶν μαθηματικῶν — στά νταμάρια τοῦ Λυκαύδηττοῦ πήγαινα κι ἔπαιζα μπάλα, καί στίς μικρές σπηλιές του ἔκρυψα τούς πρώτους μου ἀθῶους, καί λίγο ἀργότερα ὄχι καί τόσο ἀθῶους παιδικούς ἔρωτες. Κάτω καί γύρω ἀπ' τό Λυκαύδηττοῦ πέρασα τὴν τυραννισμένη ἐφηδικὴ καί μετεφηθικὴ μου ἡλικία, πού συνέπεσε ἀλίμονο μέ τά τέσσερα χρόνια τοῦ πολέμου καί τῆς γερμανικῆς κατοχῆς, τέλος, ἐδῶ, ἀνάμεσα σ' αὐτούς τούς δύο βράχους, τῆς Ἀκρόπολης καί τοῦ Λυκαύδηττοῦ, ἀνδρώθηκα, ἂν τολμῶ νά πῶ ὅτι ἀνδρώθηκα ποτέ. Εἶν' ἀλήθεια πῶς

ἀργότερα ἔφυγα. Περιπλανήθηκα στή μισή οἰκουμένη κάπου δέκα χρόνια, εἶχα κι ἐγώ τούς δικούς μου Κύκλωπες καί τούς δικούς μου Λωτοφάγους, μά ξαναγύρισα, καί δέ μένω σέ καμιά ἀπ' αὐτές τίς καινούριες, δίχως παράδοση καί δίχως ἱστορία, συνοικίες τῆς σύγχρονης μεγαλούπολης τῶν δύο πρῶτα, τῶν τριῶν τώρα ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων, ἀλλά πάλι κάτω ἀπ' τό βράχο τοῦ Λυκαδηττοῦ, αὐτή τή φορά ἀπ' τήν πλευρά τῆς Δεξαμενῆς, ὅπου ἄλλωστε εἶχα κατοικήσει γιά μικρά διαστήματα τόσο στήν παιδική, ὅσο καί στήν ἐφηβική μου ἡλικία.

Μή δίνετε, λοιπόν, ποτέ μεγάλη πίστη στίς ταυτότητες. Εἶμαι Ἀθηναῖος, καί μάλιστα ἀπ' τούς ἐλάχιστους πέμπτης γενιᾶς. Ἐπί σαράντα τόσα χρόνια ἔχω δεῖ ν' ἀλλάζουν — πρὸς τό χειρότερο — πολλά, μά πολλά πράματα. Κι εἶναι ἄλλο νά ξέρεις κάτι ἀπ' τά βιβλία — «ἐδῶ πού πατᾶμε τώρα, ἴσως νά κάθησε κάποτε ὁ Σωκράτης μέ τό Φαῖδρο» — κι ἄλλο νά τό ξέρεις ἀπό πρῶτο χέρι, νά μπορεῖς νά λές: «Τή βλέπετε αὐτή τήν πολυσύχναστη λεωφόρο, πνιγμένη στ' αὐτοκίνητα καί τό καυσαέριο; Τόν καιρό πού ἤμουνα παιδί, ἦταν ρέμα, μέ κάμποσα σκουπίδια, μά καί μιά ἡσυχία νεροσυρμή, πού πότιζε ὅσα πλατάνια εἶχαν ἀπομείνει...» Θέλω νά πῶ, πῶς βλέπω τήν Ἀθήνα μέσα στήν προοπτική τοῦ χρόνου, ὅπως εἶναι ἀδύνατο νά τή δεῖ ὁ ἐπαρχιώτης ἔποικος ἢ ὁ ξένος ἐπισκέπτης της, καί, μέσ' ἀπ' αὐτή, βλέπω καί τόν ἑαυτό μου. Ὅταν πηγαίνω, λόγου χάρη, στοῦ Φιλοπάππου, πρὸ πάντων τήν ἀνοιξη, καί πέφτει τό μάτι μου χάμω σέ τίποτ' ἀπ' αὐτά τά πράματα πού οἱ Ἀγγλοὶ ὀνομάζουν «γαλλικά γράμματα» κι οἱ Γάλλοι «ἀγγλικά πανωφόρια», ἐκεῖ πού κάποιος ἄλλος θά σκανδαλιζόταν ἢ θ' ἀηδίαζε, ἐγώ ἀπλῶς μελαγχολῶ: θεέ μου, λέω μέ τό νοῦ μου, πόσο μ' ἔχει ἀλλάξει — σάν τήν Ἀθήνα — ἡ ζωή! Νά σκεφτεῖ κανεῖς πῶς ὑπῆρξε ἐποχή πού νόμιζα ὅτι αὐτός ὁ λόφος ὑπῆρχε μόνο καί μόνο γιά νά ῥχονται τά παιδιά ν' ἀμολᾶνε τούς χαρταετούς τους! Ὅσο περνᾶνε μάλιστα τά χρόνια, νιώθω, ὄχι ἀπλῶς Ἀθηναῖος, μά ἓνα κομμάτι τῆς Ἀθήνας, κάτι σά μικροσκοπικό, κινούμενο ἀρχαιολογικό μνημεῖο. Ὅταν ὀγαίνω καμιά φορά τό σούρουπο στήν ταράτσα μου νά ποτίσω τά λουλούδια — γεράνια, γιασεμιά, βασιλικούς κι ἰβίσκους — καί βλέπω τούς ἐπαρχιώτες καί τούς τουρίστες κρεμασμένους γύρω ἀπ' τό καμπαναριό τοῦ Ἀη-Γιώργη νά χαζεύουν τήν Ἀθήνα, ἔχω τήν παράξενη κι ἴσως λίγο ὑπερφίαλη αἴσθησι, πῶς εἶμαι, κι ἄς μὴν τό ξέρουν, μιά κάρτ-ποστάλ ἀπ' αὐτές πού ἀγοράζουν γιά νά στείλουν στήν πατρίδα τους.

Ἐχω ζήσει σέ πολλές πόλεις. Μερικές ἀπ' αὐτές — τό Σύντνεϋ, τή Νέα Ὑγόρκη — τίς ἀγάπησα πολύ, κι εὐχαρίστως θά τίς ξανάβλεπα γιά λίγο, ἔστω καί μιά φορά στά πέντε χρόνια. Ἀλλ' ὅση ζωή μοῦ μένει ἀκόμα, ἐδῶ πρὸ πάντων, στήν Ἀθήνα, θά ἤθελα νά τή ζήσω, κι ἐδῶ, ὅταν ἔρθει κάποτε κι ἐκείνη ἡ ὥρα, ἐδῶ νά τελειώσω τίς μέρες μου. Κι ἐκτός ἂν συμβεῖ τίποτα ἀπρόοπτο, μᾶλλον ἔτσι θά γίνει — κάποια στιγμή πού ὁ πληθυσμός της θά πλησιάζει τά πέντε ἑκατομμύρια, πεντέμισι στήν αἰχμή τῆς τουριστικῆς περιόδου. Ὡς τότε, σκέφτομαι καμιά φορά, δέ θά' χει μείνει σχεδόν τίποτα ἀπ' τήν Ἀθήνα μου, ἐκείνη τήν Ἀθήνα πού ἀγάπησα. Μά κάτι μέσα μου μοῦ λέει πῶς ἴσως νά ἔχω κι ἄδικο. Γιατί — ἐκτός κι ἂν γίνει πιά καμιά μεγάλη, κοσμογονική ἀλλαγή — θά μένουν πάντως γιά πολύ καιρό ἀκόμα, γιά πάντα ἐλπίζω,

ὁ λόφος τοῦ Λυκαδηττοῦ κι ὁ λόφος τοῦ Φιλοπάππου. Ὡς τότε βέβαια, θά 'χουν «ἀξιοποιηθεῖ» ἀπό κάποια κακόγουστη δημοτική ἢ κρατική ὑπηρεσία καί θά 'χουν μαντρωθεῖ μέ συρματοπλέγματα. Μά τά παιδιὰ καί τά ζευγάρια τῶν ἐρωτευμένων θά ὀρίσκουν πάντα ἕναν τρόπο ν' ἀνοίγουν ἕνα πέρασμα, ἴσα-ἴσα γιά νά μπορούνε νά τρυπώνουν μέσα. Ὅσο κι ἂν μολυνθεῖ ἡ ἀτμόσφαιρα, δέν πρόκειται ν' ἀλλάξει πολύ τό μελιχρό ἀθηναϊκό φθινόπωρο, ὁ ἡπιος ἀθηναϊκός χειμώνας μέ τίς ἀλκωνίδες μέρες του, ἡ μεθυστική ἀνοιξη, καί τό ναρκωτικό καλοκαίρι, πού ἔχει πότε-πότε καί τίς βραδινές του αὔρες. Ὅσο κι ἂν ρυπανθεῖ ὁ Σαρωνικός, θά μένει ἐλπίζω πάντα κάποια σχετικά καθαρή ἀκρογιαλιά. Οἱ ἄνθρωποι μπορεῖ στό μεταξύ νά πηγαίνουν στή Σελήνη γιά δουλειές, μά ἡ μαγεία τοῦ φεγγαριοῦ τή στιγμή πού ξεπροβάλλει πάνω ἀπό τήν κορυφογραμμή τοῦ Ὑμηττοῦ, θά μένει πάντα ἴδια. Τό μοναδικό φῶς τοῦ ἀττικοῦ οὐρανοῦ δύσκολα θ' ἀλλάξει κι αὐτό. Μέσα στήν κόλαση πού λένε πῶς θά εἶναι σέ λίγα χρόνια ἡ Ἀθήνα, θά μένει πάντα ὁ μικρός παράδεισος τοῦ μοναστηριοῦ τῆς Καισαριανῆς, δέκα λεπτά ἀπ' τό κέντρο. Ἀπ' τά παλιά καί τόσο ἀνθρώπινα σπιτάκια πού ξέραμε, δέ θά χει μείνει πιά κανένα. Ἀλλά σ' αὐτές τίς ἀκαλαίσθητες πολυκατοικίες πού ὑψώνονται στή θέση τους, θά κατοικοῦνε γιά πολύ καιρό ἀκόμα ἄνθρωποι πού, ἔστω καί παρεφθαρμένηη — καί σάμπως θάν' ἡ πρώτη φορά: — θά μιλᾶνε λίγο-πολύ τήν ἴδια γλώσσα μέ μένα, θά σκέφτονται καί θά αισθάνονται λίγο-πολύ σάν καί μένα, νέοι καί νέες πού, ὅσο θά ὑπάρχουνε οἰόλια, δέ μπορεῖ, ἔστω καί λίγοι ἀπ' αὐτούς, θά μέ διαβάζουν.

Μερικοί ἰσχυρίζονται πῶς ἡ Ἀθήνα εἶναι ἤδη κόλαση. Γρινιάζουν γιά τ' ἀσταμάτητα κροταλίσματα τῶν κομπρεσέρ καί τά μπουμπουνητά τῆς μπετονιέρας, γιά τό συνεχές ξήλωμα τῶν πεζοδρομίων, γιά τή σκόνη πού κάνει πιά ὀδυνηρή τήν ξεραῖλα τοῦ σχεδόν ἄδενδρου ἀθηναϊκοῦ τοπίου, γιά τήν κακή συνήθεια πού ἔχουν οἱ νοικοκυράδες νά τινάζουν τά χαλιά τους ἀπ' τό μπαλκόνι, γιά τό λατομεῖο πού κατατρῶει σά γάγγραινα τόν Ὑμηττό, γιά τήν περίεργη ἀτιμωρησία αὐτῶν πού καίνε τά δάση γιά νά τά κάνουν οἰκόπεδα, γιά τό ἀπαράδεκτο κυκλοφοριακό πρόβλημα καί τίς κλήσεις πού παίρνουν γιά παράνομη στάθμευση ἔξω ἀπ' τό σπίτι τους, καί γιά πολλά ἄλλα. Οἱ παλιοί Ἀθηναῖοι τά βάζουν μέ τούς ἐπαρχιώτες πού 'χουν ἐνσκήψει πάνω στήν Ἀθήνα σάν ἀκρίδες, κι ὅλοι αὐτοί μέ τούς τουρίστες — ἄλλη, χειρότερη πληγή.

Γιά ὅλ' αὐτά θά μπορούσε κανείς νά ὀρεῖ ἀρκετές δικαιολογίες — ἡ ἐκλογίκευση εἶναι, ἄλλωστε, μιά τέχνη πού ἔχουν τελειοποιήσει σέ ἀφάνταστο βαθμό οἱ νεοέλληνες, ἄλλιως δέ θά 'χαν ἐπιζήσει — νά πεῖ: τί φωνάζετε; καλύτερη ἢ ἀττική σκόνη, παρά ἡ πυρηνική τέφρα, καλύτερη μιά ἄδικη κλήση γιά παράνομη στάθμευση, παρά μιά μήνυση γιά παρά φύση ἀσέλγεια, καλύτερος ὁ τουρισμός, παρά ὁ ναζισμός — φτάνει, βέβαια, νά μή συνυπάρχουν... Ἐγώ δέ λέω τίποτα. Κάθομαι κουρνιασμένος στήν ταράτσα μου σά γλαύκα τῆς Ἀθηνᾶς, καί ὀλέπω τούς ἀνθρώπους καί τά χρόνια — παραλίγο νά πῶ αἰῶνες — νά περνᾶνε. Καμιά φορά, γιά νά ξεσκᾶσω, πετάω ὡς τήν κορφή τοῦ Ὑμηττοῦ. Ἀπό κεῖ πάνω, ἡ Ἀθήνα φαντάζει ἀκόμα ὅπως ἦταν τότε... Ἄλλοτε πάλι μεταμορφώνομαι — ἔτσι ἐπιτάσσει τό πνεῦμα τοῦ τόπου — σέ σάτυρο ἢ

νύμφη. Ἄνεβαίνω στό λόφο τοῦ Φιλοπάππου κι ἀκούω μειδιώντας τούς πάντα σαχλούς, μά καί πάντα συγκινητικούς διαλόγους τῶν ζευγαριῶν. Ἴσως αὐτός ὁ νέος, σκέφτομαι, νά εἶναι γιός ἐκείνου τοῦ ἀγοριοῦ πού ριξε τό δικό μου χαρταετό, χωρίς νά πέσει ὁ δικός του. Ἡ, ἀφήνοντας τήν Πλάκα στούς τουρίστες, περιδιαβάζω στά στενά, μισοσκότεινα δρομάκια τοῦ Ψυρρῆ, μέ τά σπαραχτικά ὀνόματα — ὁδός Ἑβης, ὁδός Καλαίσχρου — καί ξαναζῶ, μέ τόν τρόπο μου, τούς καρναβάλους τῶν παιδικῶν μου χρόνων...

Δυό-τρεῖς φορές τόν τελευταῖο καιρό, ἀργά τή νύχτα, ἄφησα τό αὐτοκίνητό μου νά μέ ὀδηγήσει ὡς τόν Ἅγιο Γιάννη τό Ρέντη. Ἄνάμεσα στά ἐργαστάσια πού ξερνᾶνε μολυσμένους ὑδρατμούς καί στίς ἐργατικές πολυκατοικίες, ὑπάρχουν ἀκόμα μερικοί λαχανόκηποι. Δέ βγῆκα ἔξω. Ἄλλ' ὄχι ἐπειδή φοβήθηκα μή δῶ κανένα φίδι νά ξεπροβάλλει μέσα ἀπ' τά λάχανα. Δέν τά φοβᾶμαι ἐγώ τά φίδια. Τί μποροῦν νά σοῦ κάνουν τά φίδια; Ὁ θεός νά σέ φυλάει ἀπ' τούς ἀνθρώπους... Γυρίζοντας, περνᾶς ἀπ' τό νεκροταφεῖο τοῦ Κεραμεικοῦ, καί μιά φορά δέν ἄντεξα στόν πειρασμό, ἄφησα τ' αὐτοκίνητο ἔξω ἀπ' τή σύγχρονη, ἀκαλαίσθητη χριστιανική ἐκκλησία, καί πλησίασα τό κιγκλίδωμα, κάρφωσα ἐπίμονα τά μάτια μου στό σημεῖο πού ἤξερα ὅτι βρίσκεται ἡ ἐπιτύμβια στήλη τῆς Ἡγησοῦς, καί ξαφνικά, τ' ὀρκίζομαι, εἶδα τή συχωρεμένη τή γιαγιά μου ὀλοζώντανη νά μέ κοιτάζει μέ τρυφερή αὐστηρότητα σά νά ἔλεγε: «Τέλος πάντων... Πάλι καλά πού δέν ἔγινες χειρότερος...», κι ὕστερα νά ἐξαφανίζεται. Χάρη σ' αὐτήν, κι ἄς λένε ὅτι θέλουν οἱ ταυτότητες, εἶμαι Ἀθηναῖος. Χάρη σ' αὐτήν, ἀγαπάω τήν Ἀθήνα. Μερικοί λένε ὅτι, ἔτσι ὅπως κατάντησε, εἶναι ἡ πιό ἄσκημη πρωτεύουσα σ' ὀλόκληρο τόν κόσμο. Δέν ξέρω, οὔτε μέ νοιάζει. Ὁραία ἡ ἄσκημη, γιά μένα εἶναι μοναδική. Εἶναι ἡ πόλη στήν ὀποία γεννήθηκε, ἔζησε, κι ὕστερα πέθανε ἡ γιαγιά μου. Πρέπει φυσικά νά σᾶς τό πῶ, ὅτι, ἀπό μερικές ἀπόψεις — ὅπως ἀκριβῶς κι ἡ Ἀθήνα — ἦταν ἕνα τέρας, καί μέ βασάνισε πολύ τόν καιρό πού ἤμουνα παιδί κι ὕστερα ἔφηβος, ἀλλά τί νά κάνω; Εἶναι ἡ μόνη γυναίκα πού ἀγάπησα στή ζωή μου.